

І.В. Кочін, О.М. Акулова, О.О. Гайволя, Д.О. Трошин, І.Ф. Шило

**УДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ НА КАФЕДРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ
ТА МЕДИЦИНИ КАТАСТРОФ У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ ПРАЦІВНИКІВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
МЕДИЦИНИ КАТАСТРОФ УКРАЇНИ**

ДЗ «Запорізька медична академія післядипломної освіти МОЗ України»

Ключові слова: медицина катастроф, навчальний процес, удосконалення.

Ключевые слова: медицина катастроф, учебный процесс, совершенствование.

Key words: medicine of catastrophes, educational process, improvement.

Проаналізовано багаторічний досвід кафедри цивільного захисту та медицини катастроф з підготовки лікарів Державної служби медицини катастроф України.

Проанализирован многолетний опыт кафедры гражданской защиты и медицины катастроф по подготовке врачей Государственной службы медицины катастроф Украины.

Long-term experience of civil defence and medicine of disasters department is analysed concerning training of doctors of the Government disaster medicine service of Ukraine.

Останні десятиріччя у світі відзначено тенденції динамічного зростання вимог до якості освітньої праці. Це пов'язано, перш за все, з величезним попитом в усіх галузях людської діяльності на компетентних фахівців, без яких не можливе розв'язання істотних проблем сучасності [2]. Освіта покликана найбільш повно задовільняти ці потреби суспільства. Це завдання повною мірою стосується й післядипломної медичної освіти. Зростаюча кількість природних, техногенних і соціально-політичних катастроф ставить перед галуззю охорони здоров'я складні завдання та спонукає викладачів кафедр цивільного захисту та медицини катастроф вищих навчальних медичних закладів України впроваджувати у навчальний процес ефективніші методи викладання [3].

МЕТА РОБОТИ

Проаналізувати організацію навчального процесу та намітити шляхи його подальшого вдосконалення в аспекті реагування на постійно змінні освітні потреби та запити з метою підвищення вмінь лікарів приймати самостійні рішення, свідомо обирати способи й методи професійної діяльності з широкого спектра альтернатив в екстремальних умовах надзвичайних ситуацій.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Матеріалами дослідження є організація навчального процесу та його навчально-методичне забезпечення. З використанням теорії систем, процесного та програмно-цільового підходу досліджено та узагальнено багаторічний досвід роботи професорсько-викладацького складу кафедри цивільного захисту та медицини катастроф (КЦЗМК) Державного закладу «Запорізька медична академія післядипломної освіти МОЗ України» (ДЗ «ЗМАПО МОЗ України») з підготовки лікарів з дисципліни «Медицина катастроф» за системним, функціональним, особистісно орієнтованим, ціннісним і компетентнісним підходами.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Змістовною та регламентуючою основою організації навчального процесу, розробки навчальних і тематичних планів на кафедрі для півторарісних (234 години) та одномісячних (156 годин) циклів тематичного удосконалення (ТУ) є «Уніфікована програма післядипломного навчання лікарів з організації медичного забезпечення населення у надзвичайних ситуаціях (НС)», у яку з перебігом часу та нових вимог постійно вносяться зміни та доповнення, що узгоджуються на кафедральних методичних нарадах. Професорсько-викладацький колектив КЦЗМК проводить заняття на наступних циклах ТУ: «Планування та організація медичного забезпечення населення у НС»; «Організація розгортання і роботи лікарень у НС»; «Організація медичного забезпечення населення у НС»; «Організація роботи швидкої медичної допомоги у НС»; «Планування та організація екстреної медичної допомоги (ЕМД) постраждалим в умовах техногенних та природних катастроф». За період 2005–2010 рр. проведено 42 цикли ТУ, на яких навчались 1428 лікарів-слухачів. Згідно заявок керівництва Запорізького територіального центру екстреної медичної допомоги та медицини катастроф (ЗТЦ ЕМД та МК), за період 2005–2010 рр. проведено 17 циклів ТУ з навчанням 578 лікарів Запорізької області. Наступним завданням КЦЗМК є підготовка лікарів-слухачів з питань організації екстреної медичної допомоги та медицини катастроф (ЕМД та МК) циклів ТУ та передатестаційних циклів суміжних кафедр ДЗ «ЗМАПО МОЗ України» факультетів: терапевтичного, хірургічного та сімейної медицини, а також керівників закладів галузі охорони здоров'я за 7-годинною програмою, що відрізняється за тематикою занять для кожного з 4 названих контингентів. За цією програмою на КЦЗМК пройшли навчання 1035 груп загальною кількістю 26227 лікарів-слухачів з суміжних кафедр ДЗ «ЗМАПО МОЗ

України», в тому числі, 526 груп (12617 лікарів-слухачів) хірургічного факультету, 345 груп (9318 лікарів-слухачів) терапевтичного факультету та 164 групи (4292 лікарів-слухачів) факультету сімейної медицини.

Підготовка лікарів-інтернів клінічних кафедр ДЗ «ЗМАПО МОЗ України» здійснюється за 7- та 14-годинними програмами 5 видів, розроблених кафедрою з урахуванням як особливостей предмету викладання для лікарів-інтернів різних кафедр терапевтичного та хірургічного факультетів, факультету сімейної медицини, так і з урахуванням підвищення вимог до освіти лікарів-інтернів з боку МОЗ України, Управління охорони здоров'я Запорізької обласної державної адміністрації (ОДА), відділу інтернатури ДЗ «ЗМАПО МОЗ України». Для підвищення якості підготовки лікарів-інтернів з питань організації надання ЕМД населенню при НС розроблено й затверджено на Раді терапевтичного факультету ДЗ «ЗМАПО МОЗ України» навчальні й тематичні плани для 5 категорій лікарів-інтернів, зокрема, лікарів-інтернів терапевтичного профілю (14 годин); лікарів-інтернів факультету сімейної медицини (14 годин); лікарів-інтернів хірургічного профілю (14 годин); інтернів-стоматологів (7 годин); лікарів-інтернів лабораторної діагностики (7 годин). Всього за 2005–2010 рр. на кафедрі навчалися 575 лікарів-інтернів у 84 групах.

Зростання загрози тероризму для глобальної та національної безпеки вимагає організації та проведення цілеспрямованої підготовки лікарів України з цієї актуальної проблеми сучасності. З цією метою професорсько-викладацьким складом кафедри підготована навчально-методична документація нового циклу ТУ, надруковано навчальний посібник, затверджений Міністерством освіти та науки України [4], інформаційний лист щодо ліквідації медико-санітарних наслідків можливих терористичних актів [5].

Враховуючи означені дані, педагогічне навантаження викладачів КЦЗМК у середньому за рік склало 4628 годин, при запланованому 4376 годин, що становить 105,8%. На всі лекційні, практичні й семінарські заняття розроблено методичні розробки, що періодично переглядаються, доповнюються новою науковою літературою. Створено електронний каталог рекомендованої до самостійного вивчення лікарями-слухачами спеціалізованої літератури. У переліку навчально-методичної літератури започатковано розділ «Правові, директивні й нормативні акти організації роботи та функціонування Державної служби медицини катастроф (ДСМК) України». Кафедрою обрано напрям на розширення регіонів України для проведення виїзних циклів ТУ. Крім Запорізької області, проводиться підготовка лікарів у Дніпропетровській, Донецькій, Херсонській, Кіровоградській, Миколаївській та інших областях, що є запорукою покращення діяльності ТЦ ЕМД і МК та підвищення кваліфікації медичних працівників цих регіонів з питань організації та надання ЕМД при НС.

З метою підвищення викладацької майстерності, запозичення досвіду, узгодження навчального матеріалу викладачами кафедри практикуються взаємні відвідування занять з наступним обговоренням на методичних на-

радах кафедри. Для оптимізації навчального процесу на КЦЗМК використовується комплексний підхід зі сполученням традиційних форм навчання й сучасних навчально-інформаційних технологій, спрямованих на підвищення якості підготовки лікарів. На всі види аудиторних занять підготовано ілюстративний матеріал: таблиці, мультимедійна презентація, навчальні фільми. Кафедра має відеотеку з 28 навчальних фільмів з тематики природних, техногенних і соціально-політичних катастроф. Перегляд навчальних фільмів завершується проведенням інтерактивних семінарів з аналізом переглянутого матеріалу та висновками стосовно оптимізації організації та надання ЕМД при НС. Таку форму організації навчання вважаємо важливою для максимально ефективного засвоєння теоретичного матеріалу, опрацювання практичних навичок і стимулювання інтересу лікарів до дисциплін цивільного захисту та медицини катастроф.

Аналіз результатів реформи медичної освіти в Україні свідчить про необхідність негайного вирішення низки тісно пов'язаних методичних проблем, серед яких важливим елементом є контроль знань лікарів-слухачів та інтернів [1]. Контроль знань на КЦЗМК організовано та проводиться на принципах: різноманітності (іспити та заліки, усне або письмове опитування, реферати, семінари, тести), систематичності (попередній, поточний, рубіжний, підсумковий, заключний), всебічності (контроль охоплює основні розділи навчальної програми і нараховує більш ніж 500 питань), диференційованості (враховує особливості слухачів кожного фаху), об'єктивності. Якісна організація, керування та корегування навчального процесу згідно до результатів контролю знань, професійне й адекватне сполучення усіх його елементів сприяє підвищенню якості навчального процесу і, як наслідок, якості підготовки лікарів-слухачів та інтернів.

Враховуючи нестачу навчально-методичної літератури з предметної області цивільного захисту населення та медицини катастроф, авторським колективом КЦЗМК за 2005–2010 рр. для фахової підготовки медичних працівників ДСМК України, лікарів-слухачів циклів ТУ, лікарів-інтернів і населення підготовано й видано 10 навчальних посібників. За 1981–2010 рр. підготовано й видано 41 підручник і навчальний посібник [6,7]. Спільно з Запорізькою обласною санітарно-епідеміологічною станцією розробляється навчальний посібник «Основи діяльності Державної санітарно-епідеміологічної служби України в мережі спостереження та лабораторного контролю при НС».

Важливою ланкою навчального процесу є науково-дослідна робота (НДР) кафедри.

Враховуючи специфіку та потребу Придніпровсько-Донецького регіону інтенсивної промислової діяльності, КЦЗМК протягом останніх років плідно працює над розв'язання проблем організації та оптимізації надання ЕМД населенню та працівникам хімічно небезпечних об'єктів при НС. За матеріалами і результатами кафедральної НДР у 2004–2006 рр. надруковано 59 наукових праць, в тому числі 10 публікацій, що відповідають вимогам ВАК України;

у 2007–2011 рр. – відповідно 61 та 29 наукових праць. Матеріали та результати НДР широко використовуються у навчальному процесі.

За період 2005–2010 рр. викладачі кафедри зробили 148 доповідей на Всеукраїнських, обласних і міських науково-практичних конференціях, засіданнях Навчально-методичного центру та науково-методичної ради з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності населення Запорізької області.

Ефективна підготовка кадрів з питань організації ЕМД та МК неможлива без спільної роботи з органами управління та закладами охорони здоров'я Запорізької ОДА, ЗТЦ ЕМД і МК, Управлінням з питань НС Запорізької ОДА, Навчально-методичним центром цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Запорізької області. Професорсько-викладацький склад кафедри надає консультації керівникам і фахівцям Управління охорони здоров'я Запорізької ОДА, Управління з питань НС та цивільного захисту населення Запорізької міської Ради, Головному спеціалісту з питань радіаційного та хімічного захисту відділу захисту населення і територій, начальникам штабів з ліквідації наслідків НС з питань організації ЕМД, діяльності ДСМК, її взаємодії з іншими аварійно-рятувальними службами, організації та проведення комплексних навчань медичних формувань щодо ліквідації медико-санітарних наслідків НС. Триває співробітництво з Управлінням з питань НС Запорізької ОДА та Запорізьким державним воєнізованим спеціалізованим аварійно-рятувальним підприємством «Кобра», для яких розроблено програму з медичної підготовки аварійно-рятувальних підрозділів, проводяться заняття та приймаються іспити.

Співпраця з керівниками органів Управління та закладів охорони здоров'я вказує на велику потребу практичної медицини у поглибленні знань лікарів з питань цивільного захисту населення, організації діяльності ДСМК України та надання ЕМД при НС, проведенні циклів ТУ у лікувально-профілактичних і санітарно-профілактичних закладах [8,9].

ВИСНОВКИ

Отже, аналіз організації навчального процесу на КЦЗМК

ДЗ «ЗМАПО МОЗ України» свідчить про необхідність організації, здійснення та вдосконалення навчального процесу на кафедрах цивільного захисту та медицини катастроф вищих навчальних медичних закладів України згідно завданням, поставленим державою, та потребам ДСМК у підготовці високопрофесійних медичних кадрів з питань організації та надання ЕМД при НС.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Гайволя О.О.* Освіта фахівців охорони здоров'я як елемент системи управління Державною службою медицини катастроф України територіального рівня / *О.О. Гайволя, І.В. Кочін, О.М. Акулова та ін.* // Запоріжский медицинский журнал. – 2010. – №2. – С. 164–167.
2. *Кочін І.В.* Поняття «компетентності» та «компетенції» у підготовці фахівців Державної служби медицини катастроф / *І.В. Кочін, Д.В. Лькаєв, О.М. Акулова та ін.* // Запоріжский медицинский журнал. – 2008. – №4. – С. 150–152.
3. *Кочін І.В.* Підготовка формувань та закладів Державної служби медицини катастроф до роботи у надзвичайних ситуаціях: Навч. посібник / *І.В. Кочін, Г.О. Черняков, Н.В. Баранова та ін.*; за ред. д. мед. наук, академіка І.В.Кочіна. – Запоріжжя: ЗДІУЛ, 2000. – 128 с.
4. *Кочін І.В.* Діяльність Державної служби медицини катастроф України з протидії біологічному, хімічному та ядерному тероризму: Навч. посібник / *І.В. Кочін, О.М. Акулова* – Запоріжжя: ЗДМУ, 2010. – 128 с.
5. *Кочін І.В.* Алгоритм ідентифікації біологічного терористичного акту: Інформ. лист / *І.В. Кочін, О.М. Акулова, І.Ф. Шило та ін.* // Укрмедпатентінформ МОЗ України, 2009. – №209. – 4 с.
6. *Кочін І.В.* Інформаційно-методичне забезпечення підготовки кадрів служби медицини катастроф / *І.В. Кочін, Г.О. Черняков, Н.В. Баранова та ін.* // Запоріжский медицинский журнал. – 2001. – №2. – С. 67–69.
7. *Кочін І.В.* Узагальнення досвіду забезпечення методичною літературою навчального процесу з підготовки фахівців Державної служби медицини катастроф України / *І.В. Кочін, Г.О. Черняков, Н.В. Баранова* // Проблеми медичної науки та освіти. – 2001. – №4. – С. 16–20.
8. *Кочін І.В.* Охорона праці та безпека життєдіяльності населення при надзвичайних ситуаціях: Навч. посібник / *І.В. Кочін, Г.О. Черняков, П.І. Сидоренко та ін.*; за ред. проф. І.В.Кочіна. – К.: Здоров'я, 2005. – 432 с.
9. *Кочін І.В.* Медицина катастроф: Виробниче видання / *І.В. Кочін, Г.О. Черняков, П.І. Сидоренко*; за ред. проф. І.В. Кочіна. – К.: Здоров'я, 2008. – 724 с.

Відомості про авторів:

Кочін І.В., д. мед. н., професор, зав. каф. цивільного захисту та медицини катастроф ДЗ «ЗМАПО МОЗ України», академік Української академії оригінальних ідей.

Акулова О.М., к. мед. н., доцент каф. цивільного захисту та медицини катастроф ДЗ «ЗМАПО МОЗ України».

Гайволя О.О., ст. викладач каф. цивільного захисту та медицини катастроф ДЗ «ЗМАПО МОЗ України».

Трошин Д.О., к. мед. н., ст. викладач каф. цивільного захисту та медицини катастроф ДЗ «ЗМАПО МОЗ України».

Шило І.Ф., ст. викладач каф. цивільного захисту та медицини катастроф ДЗ «ЗМАПО МОЗ України».

Адреса для листування:

Кочін Ігор Васильович. 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, буд. 55, кв. 15.

Тел.: (061) 764 19 79.

Поступила в редакцію 26.09.2011 г.